փանոս աւագ քահանայ Տէր-Սահակեանց, պաշտօնավարար քաղաքագլխի Գրիգոր Ամիրեանց, քաղաքական բժիշկ Զաքարիա Տէր-Մինասեանց, արհեստաւորաց ներկայացուցիչ Գրիգոր Թումանեանց, խիստ Նիկո Դէլամարէ, Գալուստ Սահակեանց, քաղաքական վարչութեան անդամ Աղալոյ Թումայեանց և Գէորգ Ռոմանեանց։ Ապա նոցն տեղում բացվեցաւ սոսրագրութիւն և նուիրատուութեան գումարը հասաւ 480 բուլու։ Հանգիստների հեռանալուց յետոյ յանձնաժողովը հենցաւ իր առաջին նիստը, յորում և կարգադրեց.ա) յորմեկ տոս առանձին գումար՝ մէկի մէջ քաղաքիս հայ հասարակութեան նուիրատուութիւնը մուտքանելու, միւսը կանանց դասի համար, որ ապի յանձնվի երեք անձանց, այն է Պալսի Տէր-Սահակեանի, Մարիամ Թիթարեան և իշխանուհի Նինոյ Երիսեանի, երրորդը քաղաքիս օտարազգի բնակիչների համար, որը յանձնվելու է պ. Նիկո Դէլամարէին, իսկ չորրորդը Գօրգ վիճակի բնակիչների համար, բ) հաւաքած փողերը յանձնել 'ի պանտոս Գալուստ Սահակեանին։ Յանձնաժողովս, որպէսզի ինձ յայտնի է, մտադիր է այս օրերումս հաւաքած փողերը խմբագրութեանդ հասուցանել, ասելով հետզհետէ տեղեկութիւն նաև իր գործունէութեան հետանքների մասին։

Դ. Պապսվանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Պ. Վանան Մանիկոնեանցը խնդրում է մեզ յայտնել հետեւեալը. «Այս օրերս Թիֆլիսի մէջ զանազան լուրեր են տարածվել իմ մասին, որ իբր թէ ես խուզ եմ տուել կօմիտէտին մշտապէս մասնակցելու նրա ներկայացուցիչներին։ Պարտաւորութիւն եմ համարում յայտնել, որ ես ցանկանում եմ յայտնել խազալ կոմիտէտ խմբի հետ միայն մի անգամ, և ես երբէք դիտաւորութիւն և ժամանակ էլ չունեմ մշտապէս խազալ այդ խմբի հետ»։

—

Ստացանք պ. Ա. Ի. Խզրաչանից 5 բուլ յօգուտ Վանի սովատանչների։

—

Մի երիտասարդ խնդրում է մեզ յայտնել որ տալիս է հաչապահութեան դասերը։ Պայմանների համար դիմել պէտք է Կարգիոցյա Պալատա, կամ Սուրբ Նշանի փողոցը, հաչտարար դատարանի դիմաց, տուն № 17, պ. Տէր-Յակոբեանցին։

—

Պ. Գէորգի Ներսէսեանի կարդալու է չորեքշաբթի օր մարտի 29-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում մի հրապարակային դասախոսութիւն վրայ լեզուով «Վրայ պատմութեան հին շրջանի մասին»։

—

Ցեղական լրագիրները լսել են որ պ. Ա Ներսէսեանի դիտաւորութիւն ունի հրատարակել մի նոր վրացերէն լրագիր «Գոլա» (Ուղի) վերնագրով։

—

Այսօր «Մշակն» ունի 920 բաժանորդ, իսկ Թիֆլիսում հատով ծախվող համարների հետ միասին մենք ունենք 970 բաժանորդ։

—

Պ. Խաչատուր Մելիք-Դաղայենց գրում է մեզ հետեւեալը. «Ձեր լրագրի № 38 մէջ տպված մեր նամակի նուիրատուների թւում Թուրչուս Մնացականեանցի մասին ասված է որ նա նուիրել է 10 բուլբ։ Այդ սխալ է. նա նուիրել է 5 բուլբ, որի հետ միւս նուէրների գումարը հասնում է ութսուն գումարի, որքան հաստատած է «Մշակի» խմբագրութիւնը»։

—

Մեր երկրամս համարում բանաստեղծական մէջ տպված Թիֆլիսի թատրոնական կոմիտէտի հայտի մասում մի սխալ։ Երրորդ երեսի, երկրորդ կոլոնի, տասներորդ տողի վրա նեղքեանց տպված է 8474 ր., բայց պէտք է լինէր՝ 14,474 ր.։ Ուրեմն Արծրունու թատրոնում ներկայացումներ տալով կոմիտէտը արդէնք կուտենար 16,500 ր., իսկ Պոլսի մեջ 14,474 ր.։ Զանազանութիւնը 2026 բուլբ է։ Ուրեմն կոմիտէտը դէֆիցիտ չէր ունենայ։

—

Պարտաւորութիւն ենք համարում յայտնել ախալցխացիներին, որ այն լուրը թէ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ հայ օրիորդական դպրոցներից մէնի մէջ մի քահանայ-ուսուցիչ մանուկներին անիծանց ենեցաւ է, հաղորդված է եղել մեզ նոյն իսկ այն դպրոցից, և ոչ թէ մեր մշտական աշխատակից, պ. Դրիգոր Նիկոլոզանցից, որ ինչպէս ասվեց մեզ գրում է, բոլորովին տեղեկութիւն էլ չունէր այդ անցքի մասին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԲԻԱՅԻ

—

Կ. Պոլիս, 15 մարտի

Բաւական ժամանակ է որ այլ ևս Թիֆլիս հրատարակուած հայ թերթերն չեմք ընդուներ։ Թիւրք կառավարութիւնը Ռուսերէ դեսպանատնէն խնդրեր է որ հրամայէ ռուս թղթատարութեան այդ թերթերն չը յանձնել բաժանորդաց, թղթատարութիւնը այդ հրամանը ի գործ դրած, հետեւաբար «Մշակի» 19 և «Մեղու» 11 թիւերէն յետոյ այլ ևս չեմք ընդունած, ուստի ասեն մը այլ ևս Նեղութիւն մ'առնուք և մի խրկէք. թիւրք կառավարութիւնը մեր մտաւոր չարժանց չատ ուշադիր է և եթէ ապիկար չը լիներ, չատ արգելքներ կընար յարուցանել։ Հիմա—գիմա ինչ որ կարող է այն կընէ։ Կ. Պոլսոյ թաղերէն մին Ենիգաբաւ, անհատական վարժարանի մը մէջ մեծախանութեան մը առթիւ ասեն նախասասութիւն պիտի լինիր, տեղական իշխանութիւնը արգելեց, առարկելով որ այդ չէնքը եկեղեցւոյ չը վերաբերեր, ուստի հոն հայերէն ասենախասուն կամ դասախասուն ներելի չէ, (չեմք գիտեր որ օրինաք) ուստի ասենախասը տեղադրեցաւ Թատրերէն խոսել և ոստիկանութեան պաշտօնեայ մ'ալ ներկայ գտնված է։ Կ. Պոլիս հրատարակեալ թերթերն Ասիա խրկուած ժամանակ թղթատարի մեծ ծախքեր պէտք է վճարուին, օրինակի համար փոխանակ կրամի վրա հաշուելով առնելու, թերթի վրա կառնուն, մէկ թերթին 10 փարայ (որ ըսկէ 2½ կոպէկ) արդ 20 փարա ծախսուած թերթ մը կը վճարէ Կ. Պոլսէն Վան խրկուելու համար իւր գնոյն կէսը. անդին 40 փարա ծախսուող թերթ մը նոյնպէս պիտի վճարէ 10 փարա. այս կարգադրութիւններն վերջին տարիներս եղան որպէս զի օրէսի հետ է Հայաստանի և Կ. Պոլսոյ մէջ յարաբերութիւնք քիչ բլան։ Վանայ մէջ օրաթերթի մը կամ չաբաթաթերթի մը հրատարակութեանը պիտի ձեռնարկուէր, և Կ. Պոլիս ալ բաւական աչխատողներ կային որպէս զի պէտք եղած գրամագլուխը հայթայթին, բայց կառավարութիւնը հրաման չը տուաւ առարկելով թէ ուր որ թուրքերէն թերթ չը հրատարակուիր, հոն ներելի չէ որ հայերէն թերթ մը հրատարակուի. թիւրքերուն անհանդուրժելի է որ մենք իրենցմէ առաջ անցնինք մտաւորական Անցեալները Բ. Դրան թիւրք երիտասարդ պաշտօնեայ մը հայ պաշտօնէի մը հետ միասին այցելութեան կերթայ Աշարատեանի դրատեղեանը, հոն եղած կարգադրութիւնը տեսնելով, չը կրնար դարմանք չը յայտնել թէ իրանց պաշտօնատուներէն չատ աւելի լաւ է, ցաւ կը յայտնէ, թէ մինչ հայք զանազան ընկերութիւններ կազմած սկսած են յառաջադիմել, թիւրքերն ամէն ինչ կառավարութիւնէն սպասելով ոչ մինչ կընեն. փափաք ցոյց կուտայ թէ իրենք ալ սկսեն ընկերութիւն կազմել, պէտք եղած գրանգիներն կը ստանայ. տեղեկագիրներ կառնու և թղթայ ու հայոց իրր եղբայր աչներ խատակից վիճելու կարեւորութեանը վրա խոսելով կը մէկնի. դեռ չը լսեցիք որ այդ ընկերութիւնը կազմած լինիր. ինչ որ ալ ըսեն, թերաց չատ դժուար է մտաւորական յառաջադիմութիւն, ուստի մեզ արգելք լինելն իրենց չանարը կը համարին։ Միւս կողմէ քիւրդերը կրթելու միջոցները կը խորհին. Թերսիսի գացող հրամանատարները կը տեղեկացնեն թէ գրամ խրկելու է որ քիւրդերու համար դպրոցներ չինուեն, հոսկէ կառավարութիւնը կը պատասխանէ թէ պէտք է քիւրդերէն սատակ առնուլ և այնպէս դպրոց չինել և մատակարարել զանոնք, պատասխան մը որոյ դարձադրութիւնը անհնար է. սակայն քիւրդերը տրամադիր են կրթուելու և մեր չաներն կը պահանջեն որ զիրենք մեր վարժարաններն ընդունենք, օգուտներն բացատրել ասելովդ է։ Երբ պ. Վասիլեան անցեալ ամառ «Աշարատանի» կողմէ Թէրսիսի գնաց քիւրդերու այդ բոյնը, որպէս զի երկիրը քննէ և հոն կրթութիւն տարածելու սկզբնաւորութիւն մը ընէ, կը պատմէ թէ երբ ժողովրդի գլուխը կեցած ժողովրդի ծախքը և աչխատութեամբ թուրքի վարժարանը կը կառուցաներ, քիւրդերը ապած էին, պահ մը կարծեր են որ հայերը հոն բերդեր կը կառուցանեն և սկսեր են վախենալ (տեղացի տանէրներն այս գաղափարը ունեցեր են և կըսեն հոգեր, թէ մինչ այս օրս ալ պիտի տեսնէինք որ հայերն բերդեր չինեն)։ Քիւրդերը յետոյ իրենք ալ սկսեր են ձրիաբար քար կրել և ուրիշ աչխատութիւններ յանձն առնուլ, աղաչելով մանգամայն որ իրենց գաւառներն հոն խրկեն. կարծեմք թէ «Աշարատանն» ընկերութիւնը այս փափաքն ի նկատի պիտի առնու և ներկայ չրջանիս մէջ զործադրութեան սկզբնաւորութիւնն մը պիտի փարէ։ Ցերսիսի այդ ամբոխ լեռներն հայոց համար ապագայ ունին, այս կէտը մեր ուշադրութիւնէն պէտք չէ վրիպի. կառավարութեան պաշտօնեայներն միշտ ջանացած են որ հայերն պակասն ասկէց և յաջողած է, մեք պարտիմք քիւրդերն մեզ բարեկամացնելով միասին գործել։ Թիւրքիայի մտատանջութիւն է որ Տէրսիմ Հայաստանի Զէյթունը չըլլայ. ինչ որ Զէյթունն հոգ կը պատճառէ թրքաց, այդ բաւական է. չեմք գիտեր թէ տեսաք նոր հրատարակուած Կապոյտ տետրը, որ խիստ կարեւոր տեղեկութիւններ կը պարունակէ Զէյթունի հարցի մասին. եթէ «Մասիս» թարգմանէ հետզհետէ կը խրկեմք, իսկ ինչ որ չէ հնար հոս հրատարակել, կը ջանամք թարգմանելով «Մշակի» խրկել։—Լաւագոյն կը լինի որ իրր թերթան ամբողջ Կապոյտ տետրը (Blue booch) որ 138 երեսներէ կը բաղկանայ և 129 կոպէկ կը պարունակէ Զէյթունի կարևոր հարցի վրա, ամբողջապէս «Մշակի» մէջ հրատարակուի։

Սոյն կապոյտ տետրէն կը տեսնուի թէ Անգղիոյ կառավարութիւնը աչխատած է Զէյթունի հարցը յոգուտ հայոց վերջացնելու. երկար բանակցութիւններ տեղի կունենան, Անգղիոյ դեսպանը և պ. Մալէթ, Անգղիոյ Հալէպի հիւպատոսը ամէնքն ալ խնդրոյն կարևորութիւնը ըմբռնած են, բայց թիւրք կառավարութիւնը միշտ կը դիմադրէ. Քեամիլ բաշայի վատ գործերն ամէնեն կը տեսնուին, Սալիզպրի և Լէյարդ կը պնդեն այդ ապաիրատին պաշտօնակցութիւնը, Դուար կը խոստանայ և կը խաղցնէ, Սալիզպրի կը պահանջէ և կը սպառնայ Հալէպի կառավարիչ Քեամիլ բաշային հարցը մինչև խորհրդարանին ներկայացնել, հապա չորս ծիգ տարիների մէջ կարող կը լինի բոլոր իւր զօրութեամբը Անգղիոյ կառավարութիւնը բաչա մը պաշտօնակ ընելու, և ինչ պաշտօնակցութիւն, Քեամիլ բաչա այսօր նեղքին գործոց նախարարին խորհրդարանի մեջ պաշտօնը ստանձնած է։—կը տեսնէք թէ թիւրքերն կը համարձակին մինչև իսկ Անգղիոյ հիւպատոսին խրկուած նամակներն առնուլ և վար դնել, որոյ համար Սալիզպրի կը բողոքէ։ Այս նամակներուն մէջ ամէնեն կը տեսնուին հայոց տառապանքները և ամէնեն կը տեսնուին հայոց տառապանքները և իրենց դատին արդարութիւնը. թերևս անգղիացիք համոզուին թէ Ցանկաստանի մէջ բարեկարգութիւններ ներմուծելն մի անհնարութիւն է, Զէյթունն իրենց օրինակ լինի։

Կապոյտ տետրակին մէջ տակաւին աչքիս չը զարկաւ, թերևս դեռ հանդիպում, պ. Զէյմասատի, որ մասնաւորապէս բարեկարգիչ յանձնաժողովոյ հետ միասին խրկուեցաւ Անգղիոյ կողմէ ի Զէյթունն, հաղորդած այն տեղեկութիւններն թէ «Զէյթունի հարցը, բարեկարգութեանց խնդիր մը չէ, այլ հայ ազգի զարթման առաջին նշանը և ցոյցը. երբ Զէյթունն էի յանկարծ պզտիկ երիտասարդ մը երեցաւ, քանի մը ժամ կեցաւ և անհետացաւ, ուսկից եկաւ, ուր գնաց, ինչ ըրաւ չը գիտցանք, միայն ապասով եմք որ կարեւոր գործ մը կարգադրեց։ Բ. Դրան համար ամենէն չանարը միջոցն այդ հարցը վերջացնելն է զոհացնելով Զէյթունցիները»։

Եթէ Կ. Պոլսոյ մէջ մատնութիւններն, և մերիններուն կողմէ մատնութիւններ, արգելք չը լինէին, թերևս «Մշակի» ընթերցողք չատ աւելի տեղեկութիւններ ստացած լինէին պ. Զէմասատի գիւտակաված երիտասարդին գործոց վրա։

Նոքա որք կը կարդէին թէ Զէյթունի խնդրոյն նկատմամբ «Մշակի» մէջ հրատարակուած Կ. Պոլսոյ թղթակցութիւններն ստոյգ մնալէ հետո են, կրնան կապոյտ տետրը և այդ թղթակցութիւններն միասին բաղդատել։ Երբ առաջին անգամ «Մշակի» մէջ տեսնուեցաւ Պապկիի անունը իւր գործերն և բանտերը կոխելն, մեքիչ չատերն չը խնդացին, սակայն «Temps», «Nouvelle Revue» այդ Պապկիի chevaleresque ածականը տուին և այսօր օտարամանք եթէ աւագագագաս կը կոչեն զինքն, զկնմանք քաջասիրտ հայ զօրական մը ընդունած ենք։

Ցնեք գիտեր թէ արդեօք մեր նորանոր ղեմբարագրութիւններն ալ ազգային զարթման պատճառ պիտի լինին, այլ կերևի թէ Հայաստանի սոսկը այս կոչումն ունի և պահ մը ցիրուցան հայոց բոլոր ուշադրութիւնը ի Հայաստան կը դրաւէ։ Սովոր համար եղած հանդանգամութիւններ ցոյցի մը կերպարանք առած են, ամէն հայ Պոլիս այդ նիթին վրա կը խոսի, ընկերութիւնք կուգեն մասնակցել. Դարոցական Հայաստանց աղջիկներու ընկերութիւնը իւր աղքատիկ գանձէն մաս կը հանէ, Ազգանուէր հայաստանց ընկերութիւնը պարտանգէս կը ձեռնարկէ տալ Օրթագիւղ լսարան կը դրուի, Աբարատեանը կը գրէ առ կեղր. խնամով մասնաժողովն թէ միւս բոլոր բարոյական և նիթական միջոցներն սովորեց խնամով մասնաժողովս խմասուն տարաբերութեան ներքն կը դնէ։—Իսկ կառավարութեան պաշտօնեաներն ինչ արգելք որ հնար է ի գործ դնել կը դնեն, որպէս զի մեր եղբարց օգնութեան չը հասնենք։ Հայաստանէ առ կեղր. մասնաժողովն խրկուած հեռագիրներն չեն յանձներ, ասում հոն խրկուածներ վար կը գնեն կամ կուչգնեն, և դեռ երբէկ մեր թերթերն հաղորդեցին թէ 15 օրէ կեղրանէն առ վան խրկուած հեռագիրներուն պատասխան չը գար. կառավարութիւնը կառարել թէ հեռագիրներն ուրուած են։ Սոսկ միջոցին հեռագիրներն ուրուած է ըսել գէշ միջոց չէ. Մեր ընդունած ստոյգ տեղեկութիւններն և նամակներն կը հաստատեն թէ երբ Կ. Պոլսէն Վան դրամ գնաց, ամենէն կարօտներուն հացի հետ միասին մի քանի փող բաժնեցին որպէս զի ուրիշ պէտքեր կարենան հոգալ, հապա թէ խեղճերը փողը ձեռքերնին առած էին, ահա կառավարութեան զօրքերը վրա կը հասնեն և տուրքերը բռնի պահանջելով, այդ չնչին փողերն աղքատներու ձեռքէն խլելով կառավարութեան մեղուլը կը ձգեն. Մեք չեմք զարմանար, զի գիտեմք թէ այսպէս միշտ պիտի ընեն, այլ ուելի ցաւալին հայոց ոմանց զգաստութիւնն է որ խեղճ ժողովրդի թշուառութիւնէն չան կուզեն հանել, միաբնակով թրքաց հետ. Վանայ մէջ դարձուածներն գիտեմք. Levant կարդնէն հրատարակած նամակի մը մէջ կրսի թէ տեղական ժողովի անդամներուն մէջ Արաս օղլու տաճիկ մը և Գրիգոր անուամբ հայ մը ցորեն հրապարակը ուղածնուն պէս կը գործածեն և մի քանի հազար ոսկի ուելի չահելու համար ոռ է վատ միջոցներու առաջ խոյս չեն տար. զարձեալ Levant կը գրէ թէ Կարնոյ գիւղերու մէջ, երբ գիւղացոց ձեռքը քիչ մը ստակ անցնի անմիջապէս տեղական իշխանութիւնը գինուոր կը խրկէ և տուրքերը կը պահանջէ, սակայն այս անգամ թիւրք գիւղացիները վռնտեր են այդ գինուորները։

Սովոր հետ մէկ տեղ հարստահարութիւններն ալ կը չարունակին, տեղեկագիրներն կուգան և Պարտիզակը Բ. Դրան կը հաղորդէ։ Սերաստիայէն Ասրաց գայմամէն վրա խիստ բողոքներ կուգան և Պարտիզակը հեռագրով Սերաստիոյ իշխանութեան բողոքելով, ժողովրդական արդար գանգատներն նկատողութեան առնուլ պահանջեր է։ Բաղէշի և Մուշի մէջ եղող Մուրկան և Քասպարոյեր գիւղերէն ստակի բողոքներ կուգան քիւրդ պէյերու դէմ. Քրդի գայմամամը, որոյ ամենքն պաշտպանութիւն կընէին հայերն, պաշտօնակ կը լինի, զի քիւրդ պէյերու բարեկամը չէ։

Հայկակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱՅԻՑ

ԳՈՐԻ, 26 մարտի։ Աւագ քահանայ Տէր-Սահակեանց և պ. Գալուստ Սահակեանց յայտնում են նուիրատու անձանց, որ Գորու մէջ կազմած յանձնաժողովը Վանի հայ սովատանչներն օգնելու համար, մինչև այսօր ժողովել է արդէն 1051 բուլ և այսօր այդ գումարից 1000 բուլ ուղարկվեցաւ է «Մշակ» խմբագրին, ուր հարկն է հասցնելու համար։ Հանգանակութիւնը շարունակվում է։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ